

ԴՆԱՆՈՒՄ

Հայաստանի Հանրապետության

63 (47)

Ժ - 33

04 AUG 2010

№ 10 ՊԱՏԱՆՈՒ ԳՐԱԴԱՐԱՆ № 10

ՀԱՍԱՐԱԿԱԳԻՏԱԿԱՆ ՍԵՐԻԱ

Բ. Ն. ԺԱՎՈՐՈՆԿՈՎ ՅԵՎ Ս. Ն. ԶՅՈՒԲԻՆՍԿԻՅ

Խ. Ս. Հ. Մ.
ԳՅՈՒՂԱՏՆՏԵՍՈՒԹՅՈՒՆԸ

ԹԱՐԳՄ. Ա. ՍՏԱՄԲՈԼՅԱՆ

յօօՕՔ)Օօօօ

63(47)

Ժ-33

ՏԱԿԱՆ ՀՐԱՏԱՐԱԿԶՈՒԹՅՈՒՆ—ՅԵՐԵՎԱՆ—1926

491
25.04.2013

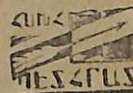
№ 10 ՊԱՏԱՆՈՒ ԳՐԱԴԱՐԱՆ № 10

63(47) ՀԱՍԱՐԱԿԱԳԻՏԱԿԱՆ ՍԵՐԻԱ
Ժ-33 28

Բ. Ն. ԺԱՎՈՐՈՆԿՈՎ ՅԵՎ Ս. Ն. ԶՅՈՒԲԻՆՍԿԻՅ

Խ. Ս. Հ. Մ.
ԳՅՈՒՂԱՏՆՏԵՍՈՒԹՅՈՒՆԸ

Թարգմ. Ս. ՍՏԵՍՅԱՆՍԿԻՆ

ՊԵՏԱԿԱՆ ՀՐԾՏՈՐԱԿԶՈՒԹՅՈՒՆ — ՅԵՐԵՎԱՆ — 1926

Խ. Ս. Ն. Մ.-Ի ԳՅՈՒՂԱՏՆՏԵՍՈՒԹՅԱՆ ՎԷՃԱԿԸ

Ուսումնական
ուսման ծա-
գիրք.

Մենք այստեղ պետք է խոսենք վույ թե
տեղական շրջանի, գավառի, ալլ ամբողջ Խոր-
հրդային Միության գյուղատնտեսության
վիճակի մասին: Գլխավոր ուշադրություն պետք է դարձնենք
այն հանգամանքի վրա, թե ինչո՞ւ յե յետ մեր գյուղացին,
պատճառն ինչ է, վոր լուսավոր յերկրի գյուղացիությունը վատ
հողից լավ բերք է ստանում:

Կարիք չկա, վոր մեր գրությունը նկարագրենք վարդա-
գույն գույներով: Իրողությունը պետք է ճիշտ պատկերացնել
և միայն այդ դեպքում կարելի յե ուղղել մեր թերությունները:
Իսկ այդ թերություններն են՝ կենդանի և մեռյալ ինվենտարի
(անասունների, յերկրագործական գործիքների) պակասը, ցածր
բերքատվությունը, ցանքսերի կրճատումը իմպերիալիստական
և քաղաքացիական կռիվների ընթացքում: Դրան պետք է ավե-
լացնել և այն, վոր մեզնում համարյա վուչինչ չի արվում տըն-
տեսությունը յերաշտից ապահովելու համար, վորպեսզի չկրկնվեն
սովի այնպիսի տարիներ, ինչպիսին եր 1921—22 թ. թ.:

Սակայն մենք չենք կարող աչքաթող անել այն հանգա-
մանքը, թե ինչպես մյուս յերկրներում ել համաշխարհային
պատերազմն ու վերջին տարիների դեպքերը գյուղատնտեսու-
թյան մեջ ճգնաժամ առաջացրին, յերեբեցին, բալքայեցին նրա
ուժերն ու զրկեցին նրան կայունությունից:

Մենք կանգ կառնենք այն պատճառների վրա, վորոնք
նախապատրաստեցին և բայբայման հասցրին Խ. Միության
գյուղատնտեսությունը: Դրա գլխավոր պատճառները հետեյալ-
ներն են. 1) կալվածատերերի և կապիտալիստների կողմից

գյուղացիութեան անխնա շահագործումը ցարիզմի ժամանակ.
2) մասնատութիւն (чересполосница). 3) յեռգաշտյան սիստեմը.
4) սակավահողութիւնը. 5) գյուղացիներին կուլտուրական ցածր
մակարդակը. 6) իմպերիալիստական պատերազմը. 7) քաղա-
քացիական կռիւները. 8) այն, վոր քաղաքացիական և իմպե-
րիալիստական կռիւների ժամանակ գործարանային արդյու-
նաբերութիւնը գլխավորապէս ծառայում էր զինվորական
պետքերին, իսկ քաղաքացիական կռիւների ժամանակ քաղաքի
տնտեսութիւնը վոչ մի կապ չունէր գյուղի տնտեսութեան
հետ. 9) խորհրդային Միութեան տնտեսական բոլորակա կապի-
տալիստական պետութիւնների կողմից:

Թվերը, վոր բերում ենք այստեղ, վերաբերում են գլխա-
վորապէս այսպէս կոչված ՆեՊ-ի, նոր տնտեսական քաղաքա-
կանութեան շրջանին և ցույց են տալիս, թե ինչ աստիճան
ՆեՊ-ն ոգտակար կամ փաստակար յեղավ մեր գյուղացիութեան
և առհասարակ ժողովրդական տնտեսութեան զարգացման համար:

Աճատուցները Առաջին խնդրը, վորի վրա ուշադրութիւն
կրճատումը. պիտի դարձնել, դա անասունների ընդհանուր
թվի կրճատումն է: Այսպէս, ըստ համառոտական գյուղացիական
ցուցահանգեսի տվյալների, լծկան անասունների (ծիւղի, չեղ-
ների) թիվը մեկ և կես անգամ պակաս էր 1916 թվի քանակից:

Նման և նույնիսկ ավելի կրճատում տեղի չե ունեցել նաև
անասունների մյուս տեսակների նկատմամբ: Այնտեղ, ուր 1916թ.
100 գլուխ անասուն կար, 1922 թվին մնացել էր՝ ձի — 60 գլուխ,
խոշոր յեղջերավոր անասուն — 63, վոչխար և այծ — 39, խոզ — 50
(կենտրոնական Վիճակագրական Վարչութեան տվյալներով):

Իհարկէ, բոլոր վայրերը միատեսակ չեն տուժել: Յեթե
վերցնենք, որինակ, Ալտայի նահանգը, կտեսնենք, վոր թեև այն-
տեղ էլ կորուստ է յեղել, բայց վոչ այն չափով, ինչ վոր Ռու-
սաստանի. ներքին յերկրագործական վայրերում, ինչպէս, որի-
նակ, Տամբովի նահանգում: Այս նահանգները հաճախակի մո-
բիլիզացիաներից, անասունների բռնագրավումներից անհամե-
մատ ավելի շատ են տուժել: Այս նահանգները քաղաքացիական
կռիւների ժամանակ հաճախակի ձեռք-ձեռք ելին անցնում
կարմիրների և սպիտակների միջև: Հետո վրա հասավ սովը և

պակասը լրացրեց. շատ վայրեր այնպէս են տուժել, վոր գյու-
ղացին ինքն էր քաշում արորը: Շատ գյուղերում մինչև որս էլ
կովերով են վար անում:

Առանձնապէս կրճատվել են մատղաշ անասունները. ձիու
կրճատումը հասնում է մի յերրորդի, իսկ խոշոր յեղջերավոր
անասուններինը՝ 45%, 1921—22 թ. թ. սովի տարիներն ավելի
ևս կրճատեցին անասունների քանակը: Այսպէս, որինակ, 1923 թ.
Տամբովի նահանգի 320 ծուխ ունեցող Բոգդանովո գյուղում
մնացել էր միայն 26 ձի:

Բայց բանը միայն քանակը չի, այլև վո-
րակը: Այս տարիներում վատացել է նաև
սուբյառ մեջ. անասունների վորակը: Այսպէս՝ որսվան ըն-
տիր ցեղի ձիերից մնացել էր 1914 թ. քանակի մեկ տասնհինգ-
յերորդականը. նույնը և վորոնեժյան բիտուգների վերաբերյալ
(ծանրատար ձիերի): Իսկ նրբամազ վոչխարների (մերինոսների)
քանակը կրճատվել էր 25 անգամ:

Անասունների այսպիսի նվազումը պատճառ յեղավ շատ
վայրերի գյուղատնտեսութեան խիստ կրճատման. գյուղացի-
ներն անասուն չունեցին աշխատելու համար: Իսկ յեթե հաշվի
առնենք և այն հանգամանքը, վոր գյուղացիների մեծ մասը,
բացի աղբից, արհեստական պարարտացում չի գործադրում,
ապա պարզ կլինի շատ վայրերի գյուղատնտեսութեան վատ
վիճակը: Մեզ մոտ համարյա գոյութիւն չունի գյուղատնտեսու-
թեան մեքենացում (տրակտորներ, ինքնաշարժեր). Մեր տրակ-
տորները շատ տեղերում դեռ յեղներն ու ձիերն են: Իսկ դրան-
ցից ստացած պարարտացման նյութն ինչ պետք է լինի: Ինչ-
քան քիչ լինեն անասունները, այնքան էլ վատ կլինի պարար-
տացումը: Ինչքան վատ լինի պարարտացումը, այնքան էլ պա-
կաս կլինի բերքը:

Անվիճելի յե, վոր պատերազմի ժամանակ
և հեղափոխութեան առաջին տարիներում
և հեղափոխութեան առաջին տարիներում
անասնապահութիւնը կրճատվել է: Իսկ պատե-
րազմից առաջ — ինչից էր նեղվում մեր գյու-
ղացիութիւնը. գլխավորապէս սակավահողութիւնից և անա-

սուճներ չունենալուց: Այնքան քիչ էյին անասունները, վոր հողը անհրաժեշտ պարարտանյութերի մի յոթերորդ մասն էր մրայն ստանում: Դրանից ել հողը տարեցտարի ուժասպառվում էր: Յանքսերը խլում էյին հողի բոլոր նյութերը, վորի փոխարեն հողը վոչինչ չէր ստանում, չէր պարարտացվում:

Պատերազմից առաջ մեր ժողովուրդն անասուններով անհամեմատ ավելի վատ էր ապահովված, քան Ամերիկան կամ Ախտրալիան. Ռուսաստանն ավելի քիչ անասուններ ուներ, քան մյուս յերկրները (միայն մեր յերկիրն ավելի ծի ուներ, քան Դերմանիան, Անգլիան և Ֆրանսիան, վորովհետև Ռուսաստանում համարյա միակ աշխատող կենդանին ձին է): Յեթե համեմատենք հողի և անասունների քանակը, ապա կտեսնենք, վոր միևնույն քանակի հողին մեզանում բնկնում է 10, 15 անգամ պակաս անասուն, քան Արևմտյան Յեվրոպայի յերկրներում: Դրան պետք է ավելացնել նաև մեր շատ վայրերի անասունների ցածր վորակը (թեև մենք ել ունենք անասունների լավ ցեղեր, վորոնք շատ ավելի ձեռնտու յեն մեր տեղերին, քան արտասահմանի լավագույն ցեղերը): Հետո, պետք է ինկատի ունենալ մեր մսացու խոշոր յեղջերավոր անասունների ցածր քաշը: Միջին հաշվով մեր անասունի քաշը 7—18 փութ է, իսկ Միացյալ Նահանգներում—30 փութ, Ֆրանսիայում՝ 20—30 փութ:

Անասնապահությունն այնպիսի խոշոր դեր է կատարում, այնպիսի մեծ նշանակություն ունի մեր գյուղատնտեսության մեջ, վոր նրա հետագա հաստատուն վերականգնումը հնարավոր կդառնա այն դեպքում միայն, յեթե միաժամանակ ուշադրություն դարձվի ինչպես դաշտաբուծության, նույնպես և անասնաբուծության վրա:

Յեկրագործական մեռյալ ինվեստի կրճատում. Յեթե վերցնենք տասը տարում (1914 թ.—1923 թ.) արտադրած յերկրագործական մեքենաների և գործիքների քանակը, կտեսնենք, վոր նա հավասար է միայն մինչպատերազմյան շրջանի յերկամյա արտադրությանը: Իսկ յեթե վերցնենք վերջին ութ տարիները (1916-ից մինչև 1923 թ.), կստանանք

1920 թ. ընդհանուր բերքը հավասար էր մոտ 2,800 000 հազ. փ.	
1921 »	» 1,800,000 »
1922 »	» 2 900 000 »
1923 »	» 3,000 000 »

Այս նշանակում է, վոր ամբողջ Միության մեջ 1921 թվին մինչպատերազմյան բերքի միայն 40% է հավաքվել, իսկ 1923 թվին—67%: Բացի այս բոլորից պետք է նկատի առնել, վոր պատերազմից և հեղափոխությունից հետո (մինչև ՆեՊ. 1921 թ.) զգալիորեն կրճատվեցին բանջարաբուծությունը, այգեգործությունը, կաթնատնտեսությունը, խոզաբուծությունը, թռչնաբուծությունը և այլ գյուղատնտեսական ձեռնտու ճյուղեր: Պատերազմից առաջ գյուղատնտեսությունը շուկա չէր հանում մոտ 2 միլիարդ ուրբուլ մթերք, այսինքն գյուղատնտեսության ամբողջ արտադրության մոտ 37%: 1920 և 21 թ. գյուղատնտեսությունը շուկա չէ հանել և պարենտուրք է մուծել ընդամենը 867 միլ. ուրբուլ մթերք: Այս ամենի հետե վանքն այն յեղավ, վոր կրճատվեց ներքին շուկան, և թուլացավ գյուղացու գնորդական ընդունակությունը: 1922 թվին գյուղատնտեսության ամեն մի շնչին ընկնող ապրանքափոխանակությունը չորս անգամ պակաս է, քան պատերազմից առաջ, և այս հանգամանքն իր հերթին նպաստել է արդյունաբերության դրության վատթարացմանը:

Հեղափոխությունից հետո գյուղական Գյուղական բնակչության բնակչությունն ավելի հավասարվեց՝ միջակազմի փոփոխությունը. ները շատացան, հարուստներն ու չքավորները պակասեցին: Սովի տարիներում և այն ժամանակ, յերբ արդյունաբերությունը մեզանում համարյա կանգ էր առել, բաղաքից շատերը գյուղ տեղափոխվեցին: Միայն 3 տարվա ընթացքում՝ 1917 թ.—1920 թ. քաղաքից գյուղ են տեղափոխվել մոտ 8 միլիոն մարդ:

Գյուղատնտեսության մեջ առաջ յեկած այն բոլոր փոփոխությունները, վորոնց ժապին մենք այստեղ խոսեցինք (ցանքսերի տարածության կրճատում, բերքատվության նվազում, ինվեստարի կրճատում), մինչև ՆեՊ ն ավելի ու ավելի էյին

ուժեղանում: ՆեՊ-ը բեկման կետ հանդիսացավ: ՆեՊ-ից հետո ավելացավ ցանքսերի տարածությունը, ավելացավ ու վերանորոգվեց գյուղատնտեսական ինվենտարը, և բարձրացավ բերքատվությունը, լավացավ հողի մշակումը, մելիորացիան, ելեկտրիֆիկացիան, մուծվեց բազմադաշտյան սիստեմը, ուժեղացավ գյուղի գնորդական ընդունակությունը, գյուղացին նորից սկսեց քաղաք աշխատանքի գալ, վերականգնվեց գործարանային արդյունաբերությունը, և առհասարակ մեր ամբողջ տնտեսությունն սկսեց վտառի կանգնել:

1921 և 22 տարիների սոփև անսպասելի չեք, յեթե հաշվի առնենք այն հանգամանքը, թե ինչ վիճակի մեջ եր մեր գյուղատնտեսությունը դեռ պատերազմից առաջ: Համաճարակներ շատ են յեղել նաև առաջ: Վերջին սոփև տնտեսի յեր նրանով, վոր մեր տնտեսության քայքայումը չափազանց խոր և սուր եր: Պատերազմից առաջ 1883 թ. մինչև 1898 թիվը Ռուսաստանը վեց անգամ սով ետեսել: 21 տարվա ընթացքում՝ 1891-մինչև 1911 թ. յերեք տարի (1891, 1906 և 1911 թ.) սով ե յեղել, տասներեք տարին՝ անբերրի և միայն 5 տարին ե յեղել բերքաշատ: Հիտևապես սովի պատճառը միայն իմպերիալիստական և քաղաքացիական կռիվները չեն: Այս կռիվները միայն սուր բնույթ տվին նրան: Առաջ ել տեղի յեն ունեցել բոլոր անասունների, յերեխաների վաճառք և նույնիսկ մարդակերություն մասնակի դեպքեր, այսինքն այն, ինչ վոր ավելի խիստ չափով յերևան յեկավ այս վերջին սովի ժամանակ:

Իսկ վորո՞նք են այդ սովերի պատճառները: Չի կարելի ասել, թե մեր հողը վատն ե: Հենց այստեղ, հարավ. արևելքում, ուր սոփև ամենից խիստ ե յեղել, հողն ամենաարգավանդն ե համարվում և կարող ե մեր ամբողջ յերկրը կերակրել: Չի կարելի զլխավոր պատճառը համարել նաև քաղաքացիական կռիվները, վորովհետև, ինչպես տեսանք, պատերազմից առաջ ել եյին տեղի ունենում սովեր: Չի կարելի նույնպես միակ պատճառը համարել անձրևների բացակայությունը: Յեթե ունենալինք արհեստական ջրամբարներ՝ ջուր հավաքելու և

ավելի քիչ, քան մինչպատերազմյան միամյա արտադրությունը: 1919 թվին այնպիսի դրություն եր ստեղծվել, վոր 100 մեքենա-գործիքի փոխարեն արտադրվում եր 1 կամ 2 ը, 1920 թ.՝ չորսից միքիչ ավելի, 1921 թվին՝ 6: Բայց պատերազմից առաջ ել միայն Ռուսաստանում պատրաստած գործիքները չեյին բավարարում գյուղատնտեսության կարիքները. արտասահմանից մեծ քանակությամբ գործիքներ եյին ստացվում: Այսպես՝ պատերազմի նախորդակի վերջին տարիներում արտասահմանից համարյա նույնքան յերկրագործական գործիքներ են ներմուծվել, ինչքան վոր պատրաստվել ե Ռուսաստանում:

Պատերազմի ընթացքում՝ 1914—1917 տարիներում, մենք համարյա վոչ մի յերկրագործական մեքենա չենք ստացել արտասահմանից, իսկ 1917—1921 թ. թ. բոկադայի շնորհիվ բացարձակապես վոչինչ չենք ներմուծել: Շնորհիվ յերկրագործական գործիքների արտադրության նվազման և ներմուծման ընդհատումի գյուղատնտեսությունը ծանր դրություն մեջ ընկավ: յեղած գործիքները մաշվել եյին, նորերը քիչ եյին: 1922 թ. մեր յերկրագործական ինվենտարը գնահատվում եր միայն 150 միլիոն ռուբլի. իսկ վորպեսզի այդ ինվենտարը հասցնենք մինչպատերազմյան դրության, հարկավոր ե ծախմել վոչ պակաս քան 250 միլիոն ռ. վոսկով:

Սրան պետք ե ավելացնել և այն, վոր Յերկրագործական վաճառք մեր գյուղատնտեսական տեխնիկան դեռ պատերազմից շատ առաջ ել շատ ցածր մակարդակի վրա յեր. նա յեվրոպական յերկրներից յետ ե մնացել 500—600 տարով: Դեռ հիմա յել տեղ-տեղ հողը մշակում են այնպիսի գործիքներով, ինչպիսին գործ եյին ածում 800—1000 տարի առաջ: 1910 թ. վիճակագրություն համաձայն վարելու բոլոր գործիքների յերկու յերրորդը կազմում եյին արորներն ու փայտե գութանները, փայտե տափանները բոլոր տափանների $\frac{3}{4}$ -ն եյին, ըստվորում դրանցից մի յերրորդը գուրկ եր նույնիսկ յերկաթե ատամներից:

Կենտրոնական Վիճակագրական Վարչություն (նույնը համարյա և գյուղատնտեսական կրճատումը. ցուցահանդեսի) տեղեկություններով ցանքսերի տարածությունը մեզանում կազմում եր՝

1913 թվին	86 միլ.	դեսիատին.
1921 »	57 »	»
1922 »	51 »	»
1923 »	61 »	»

Այսպիսով 1913 թվի ամեն մի 100 դեսիատին ցանքսի դի-
մաց 1921 թվին ունեցինք միայն 66 դեսիատին, 1922 թ.՝ 60:
Մինչև պատերազմը մեր ամեն մի 100 դեսիատին հողից մի-
այն 5-ն եր ցանվում, մնացածը համարվում եր անպետք և առ-
հասարակ չէր ոգտագործվում յերկրագործության համար: Իսկ
1922 թվին մեր ամեն մի 100 դեսիատինից ցանված եր մի-
այն յերեք դեսիատինը: Այժմ ցանքսի տարածությունը վե-
րականգնվում ե և շատ նահանգներում վոչ միայն հասել ե
մինչպատերազմյան նորմային, այլ և տեղ-տեղ նույնիսկ ան-
ցել ե նրանից, սակայն դեռ վորոշ տեղերում մինչև հիմա յել
ցանքսերի տարածությունը շատ փոքր ե:

Պետք ե նկատել, վոր ամենից շատ կըր-
ճատվել են ժողովրդական տնտեսություն հա-
մար ամենաարժեքավոր մշակույթները, վորոնք
արտադրում եյին գլխավորապես շուկայի, մեծ
մասամբ արտասահմանի համար: Այսպես, որինակ, ցորենի
ցանքսերի տարածությունը 1913 թվի համեմատում 1921
թվին իջել եր 47%-ով, իսկ 1922 թվին՝ 28%-ով. գարու
ցանքսերի տարածությունը 1921 թվին իջել եր 45%-ով, իսկ
1922 թ.՝ 25%: Ամենից շատ վնասվել եյին վուշի, բամբակի,
կանեփի, շաքար-ճակնդեղի, ծխախոտի, կարտոֆիլի ցանք-
սերը, այսինքն այն մշակույթները, վորոնք ամենաարժեքա-
վորն են ժողովրդական տնտեսության և ամենաարդյունավետը
գյուղացու համար: Առանց այդ մշակույթների անհնար ե զար-
գացնել մեր սեփական մանվածային, շաքարի և այլն արդյու-
նաբերությունը: Դրա հետ զուգընթաց կրճատված ե նաև մեր
արտահանությունը, և մենք զրկվում ենք մեր գյուղացիական
մթերքների փոխարեն արտասահմանից անհրաժեշտ մեքենաներ
ձեռք բերելու հնարավորությունից: Բացի սրանից, միջանի մշա-
կույթներ նպաստում եյին բերքի և անասնապահության բար-

ձրացմանը. նրանց կրճատումը զրկում եր գյուղացիներին զգալի
արդյունքից, քանի վոր պատերազմից առաջ այդ տեխնիկական
մշակույթները, բռնելով ցանքսերի 6%-ից վոչ ավելի տարածու-
թյուն, տալիս եյին 730 միլ. ուրբու արդյունք, այսինքն գյու-
ղատնտեսական ամբողջ արդյունքի 12%-ը:

Գաղափար տալու համար, թե վորքան ե կրճատվել մեր
տնտեսություն համար անհրաժեշտ մշակույթների արտահա-
նությունը, բերում ենք միջանի թվեր: Մեր յերկիրը մշակում
եր գյուղատնտեսական հում նյութեր. —

	Պատերազմից առաջ	1923 թվին.
Բամբակ	22 միլ. փութ	— 700 հազար փութ
Վուշ	26 » »	5 միլ. 500 » »
Կանեփ	22 » »	3 » — » »
Բուրդ	7,5 » »	2 » 200 » »

Մինչպատերազմյան ամեն 100 դես. ցանքսի դիմաց 1922
թվին ցանվել ե՝ շաքար-ճակնդեղ — 19 դես., ծխախոտ — 18 դ.,
բամբակ — 14 դ., կանեփ — 19 դես.:

Պետք ե նկատել, վոր այժմ հողը շատ վատ
ե մշակվում: Գյուղացիներից շատերը չեն կա-
րողանում հողը կարգին մշակել: Անասունները
պակասել են, աղբը քչացել: Շատ աշխատա-
վորներ պատերազմ են տարվել, բազմաթիվ վայրերում քաղա-
քացիական կռիվները քայքայել են տնտեսությունը: Պարեն-
մասնատրումը (продрозверстка) և ավելուրդների բռնագրավում-
ները մեղցնում են գյուղացու մեջ հողը լավ մշակելու և շատ
բերք ստանալու ձգտումը: Շատերն այսպես եյին մտածում.
«Կցանեմ ենքան, ինչքան ինձ հարկավոր ե, ավելորդ ինչու
ցանեմ, վոր հետո խլեն»: 1918—19 տարիներում աղբը չեյին
կրում արտերը: Իսկ արհեստական պարարտացում դեռ պա-
տերազմից առաջ ել քիչ եր գործադրվում: Համարյա դադարե-
ցին աշնանացան անելուց: 1918—21 տարիներում դադարեցին
սերմերն ընտրելուց, և այդ բոլորի հետևանքն այն յեղավ, վոր
հացի բերքատվությունը պակասեց:

Բելգիայում, որինակ, մի դեսիատին հողին միջին հաշվով

տալիս են 21 փթից ավելի արհեստական պարարտանյութ, Հոլ-
լանդիայում՝ 10 փթից ավելի, Գերմանիայում՝ 6 փթից ավելի,
Իսկ Ռուսաստանում՝ 15 ֆունտից փոշ ավելի:

Բերք.

Պատերազմից առաջ հաճառը մի դեսիտ-
տինից տալիս էր շուրջ 59 փութ, վարսակը՝
55 փութ, իսկ պատերազմից հետո և հեղափոխության ժամա-
նակ բերքատվությունը հետևյալ պատկերն ունենր.

	1918 թ.	1920 թ.	1921 թ.
1 դես. հաճարի	41 փ.	29 փ.	33 փ.
» » վարսակի	42 »	35 »	35 »
» » ցորենի	38 »	26 »	25 »
» » գարու	25 »	24 »	19 »

Յեթե այս թվերը համեմատենք ուրիշ յերկրների հետ,
ապա կտեսնենք, վոր պատերազմից առաջ մեր բերքատվու-
թյունը Գերմանիայից 3 անգամ պակաս էր, իսկ 1920-21
տարիներում արդեն 5 անգամ: Յեթե պատերազմից առաջ
գյուղացին մի կերպ կարողանում էր բերքատվությունը բար-
ձրացնել այն աստիճանի, վոր խիստ տարուբերումներ չէին
լինում, ապա այս տարիներում տարուբերումները խիստ մեծ
են: Յեթե վերցնենք, որինակ, Գերմանիան, կտեսնենք, վոր
այնտեղ ամենալավ բերքը հազիվ $1\frac{1}{2}$ անգամ է տարբերվում
ամենավատ բերքից. իսկ մեզանում այդ տարբերությունը շատ
մեծ է. ամենալավ տարվա բերքը $3\frac{1}{2}$ անգամ գերազանցում
է ամենավատ տարվա բերքից: Այս նշանակում է, վոր մեր
գյուղացին այնպես չի կարող վստահել իր տնտեսությունը,
ինչպես գերմանացի գյուղացին. սա գիտե, վոր վատ բերքի
դեպքում տարբերություն կլինի, բայց փոշ այն աստիճան,
ինչպես մեզանում է լինում:

Հացի քնդի-
նութ բերքի կըր-
նացումը.

Համառուսական գյուղատնտեսական ցու-
ցահանդեսի տեղեկությունների համաձայն,
Խորհրդային Միության այժմյան սահման-
ներում հացի ընդհանուր բերքը պատերազմից առաջ հաշվվում
էր միջին թվով տարեկան չորս և կես միլիարդ փութ, իսկ հե-
տագայում դա կրճատվեց այսպես.

պահելու համար, յերաշտը վտանգավոր չէր լինի: Անձրև ու
ձյուն այնքան է գալիս մեզանում, վոր խնդիրը շուրջ հավա-
քելն ու պահելն է՝ հողի աճեցողություն համար: Բացի սրանից՝
մենք այնպիսի բույսեր չենք մշակում, վոր կարողանան դի-
մանալ յերաշտին: Մեզանում դեռ շատ քիչ է գործածվում
այսպես կոչված չոր յերկրագործությունը, վաղ հերկաթող
(ранний пар), շարքացան, լայնաշարք ցանքս, վաղ մանրավար
(հունդից անմիջապես հետո վարել 1 կամ $1\frac{1}{2}$ վերջով խորու-
թյամբ. վերջինս նույն նշանակությունն ունի գարնանացանի
համար, ինչ վոր վաղ հերկաթողը՝ աշնանացանի համար), ան-
շըրդիությունից դիմացող բույսերի ցանքս. կարտոֆիլ, արմա-
տապտուղներ, յեգիպտացորեն և այլն:

Մեր սովերի գլխավոր պատճառն այն է, վոր մեր գյու-
ղացին չի վերադարձնում հողին այն, ինչ վերցնում է նրանից:
Գլխավոր բաղադրիչ տարրը, վոր հատիկը վերցնում է հողից,
ֆոսֆորային թթվումն է, վորից հյուսվում են բույսերի
բջջաները: Հողից վերցրած նյութերի մի մասը կրկին վերա-
դարձվում է նրան պարարտացման միջոցով. իսկ այն, ինչ վոր
արտասահման է տարվում, վոչնչով չի փոխարինվում, և հողն
ուժասպառ է լինում:

Յեթե վերցնենք 20 տարվա (1893-1912 թ.) ընթացքում
Ռուսաստանից արտահանած հացահատիկը, կտեսնենք, վոր
այս հացահատիկի միջոցով արտասահման ենք տարել 50 միլ.
փութ ֆոսֆորյան թթվում (այդ բոլորը հողից ենք վերցրել),
իսկ հողին վերադարձրել ենք միայն արհեստական պարար-
տացման միջոցով 10 միլ. փութ: Ուրիշ յերկրներում այդպես
չէ: Այնտեղ ել է լինում յերաշտ, անբերրի տարի, բայց գյու-
ղացին վերադարձնում է հողին այն, ինչ վոր վերցնում է. նա
անասուն շատ ունի և, բացի այդ, արհեստական պարարտա-
նյութ է գործադրում: Որինակ՝ Միացյալ Նահանգներում 5
տարվա ընթացքում (1898-1902) հացահատիկի միջոցով ար-
տահանված է 32 միլիոն փութ ֆոսֆորյան թթվում, իսկ հողին
խառնել են 92 միլ. փութ արհեստական պարարտանյութ:
Ուրեմն հողից վերցրած կապիտալը վերադարձրել են տոկոսնե-

րով: Խնդիրը, ուրեմն, լավ գործիքներն ու մեքենաները չի. դեռ ավելին. քանի վոր մեր անասնապահությունը, յերկրագործական ընդհանուր մշակույթն այս վիճակումն է, թերևս ավելի ձեռնտու յե, վոր գործիքները լավը չեն և հնարավորություն չեն տալիս հողն ավելի խորը վարելու և այն ուժասպառելու: Հետզհետե ուժասպառվելով՝ հողը ժամանակ առ ժամանակ հաշիվ ե ներկայացնում գյուղացուն անբերրիության, սովի միջոցով: Նա կարծես թե հրաժարվում ե բուս-ցընելուց, մինչև նոր ուժ, հյութեր ամբարելը: Սովի տարինե-րում հողը կարծես թե հանգստանում ե, նոր ուժ հավաքում և ապա վարձատրում գյուղացուն լավ հնձով: Վոչ թե գյուղացին ե ղեկավարում իր հողաբաժինը, այլ հողն ե տոն տա-լիս, ղեկավարում, գերիշխում նրա վրա: Յեվ մեր տնտեսու-թյան ամբողջ դժվարությունն այն ե, վոր գյուղացին չի տի-րապետում հողին, չի ղեկավարում նրա պտղաբերությունը:

Յեթե հին կարգերը լինեյին, գրութունը մնալու յեր նույնը. գյուղացին միքանի տարվա ընթացքում վտարի կկան-գներ, վորոշ ժամանակից հետո կրկին ահռելի սովին յենթարկ-վելու համար: Այժմ այդպես չի. գյուղացին հաշվի յե առնում և անպատճառ հաշվի կառնի այս վերջին ահռելի սովի դասերը: Այժմ հնարավորություն կա ընդհանուր ուժով, խորհուրդների միջոցով, բարելավել մեր յերկրագործությունն այնպես, վոր այլևս վոչ մի սով չսպառնա մեզ: Անբերրիություն կարող ե լինել, բայց սովն այլևս չպետք ե կրկնվի: Դեռ յերկար ժա-մանակ այս պետք ե լինի մեր տնտեսական քաղաքականու-թյան հիմնական խնդիրը:

Գյուղացի-
տուրքան հա-
մաշխատիք
նգնաժամը.

Միայն Ռուսաստանը, Խ. Միությունն ե տուժել պատերազմից: Իհարկե, վոչ: Մնա-ցած պատերազմող յերկրներում ևս 1920 թվի ցանքսերի տարածությունը կազմում եր 1913 թվի միայն $\frac{79}{100}$: 1918 թվին այդ տարածությունը հավասար եր մինչպատերազմյանի միայն $\frac{3}{4}$ -ին: Նույնպես և պակասել եր հացի բերքը. 1920 թվին նա հավասար եր 1913 թվի բեր-քի $\frac{2}{3}$ -ին միայն: Հետևաբար, այդ յերկրներում ևս պակասել

եր ցանքսերի տարածությունը, նվազել ընդհանուր բերքը, իջել հացի բերքատվությունը: Նույնը պետք ե ասել և անաս-նապահության նկատմամբ: 1918 թվին խոշոր յեղջերավոր անասուններից մնացել եր մինչպատերազմյան քանակի միայն $\frac{4}{5}$ -ը, իսկ խոզերից—կեսը: Ճիշտ ե, Միացյալ Նահանգներում, Արգենտինայում այդ տարիներին մինչպատերազմյանի համե-մատությամբ ցանքսերի տարածությունն ավելացավ 10 տո-կոսով, իսկ հացի բերքը 20 տոկոսով, բայց պատերազմից անմիջապես հետո պարզվեց, վոր այդ ավելացումը խաբուսիկ եր, և շատ մանր հողագործներ, ֆեֆմերներ անակացան: Պա-տերազմի ընթացքում այնտեղ չափազանց բարձրացել եյին հացի և այլ մթերքների գները, այնպես վոր, յերբ պատե-րազմից հետո գներն սկսեցին ընկնել, շատ գյուղական տնտե-սություններ իսպառ քայքայվեցին. առանձնապես ծանր դրու-թյուն ստեղծվեց այն մանր վարձկալ ֆերմերների համար, վորոնք ընկան խոշոր կալվածատեր-հողատերի խիստ ճնշման տակ: Դա-յ-քայվեցին նաև Գերմանիայի, Ֆրանսիայի և միքանի այլ յերկր-ների հարուստ տնտեսությունները: Պատերազմի ընթացքում արտասահմանյան շուկայում ուռուական հաց չկար, նրան փո-խարինել եր Ամերիկայի, Կանադայի և Ավստրալիայի հացը: Բաց այդ յերկրների հացը, նախ, ավելի թանկ ե, քան ուռ-սական հացը, յերկրորդ՝ նրանց հացին անպատճառ պետք ե վոսկի վճարել, իսկ մենք մեր հացը փոխանակում եյինք մե-քենաների և այլ անհրաժեշտ ապրանքների հետ: Ահա թե ին-չու, յերբ Ռուսաստանը նորից իր հացն արտասահման արտահա-նի, Ամերիկայի, Կանադայի և Ավստրալիայի գյուղատնտե-սության մեջ վորոշ քայքայում կսկսվի:

Ըստ ՅԵ. ՅՄԻՈՒԼՍԿԻՈՒ

Խ. Ս. Շ. Մ. Ի ԳՅՈՒՂԱՏՆՏԵՍՈՒԹՅԱՆ ՎԵՐԱԿԱՆԳՆՈՒՄԸ

Ֆանսերի հա-
րածությունը.

Ֆանսերի տարածությունը գյուղացու-
տնտեսության հիմքն է կազմում: Մինչև ցանք-
սերի տարածությունը չավելանա, գյուղատնտեսությունը չի
կարող առաջադիմել:

Այստեղ պետք է մատնանշենք մի ուրախալի հանգամանք.
ցանքսերի տարածությունը 1923 տնտեսական տարում նախորդ
տարվա համեմատությամբ նկատելի չափով ավելացել է (18⁰/₀):

Այժմ ցանքսերի ամբողջ տարածությունը կազմում է 70
միլիոն դեսիատին: Յեթե վերցնենք մինչպատերազմյան շրջանի
ցանքսերի տարածությունը՝ 87 միլիոն դեսիատին, ապա կտես-
նենք, վոր 1923 թվին մենք հասել ենք մինչպատերազմյան
ցանքսերի տարածության 73⁰/₀-ին:

Ինչպես տեսնում եք, մենք դեռ չենք հասել մինչպատե-
րազմյան նորմային, բայց մենք շատ հեռու յենք գնացել ցանք-
սերի այն տարածությունից, վոր մենք ունեյինք 1921 թվին.
ընդամենը 50 միլիոն դեսիատին: 1924 թ. ևս ցանքսերի տա-
րածությունը մի քիչ ավելացավ, հասնելով մինչպատերազմյան
տարածության 85⁰/₀:

Գյուղատնտեսա-
կան մթերքների
գների իջեցու-
մը.

Այս ամենը շատ խոշոր նվաճում է, յե-
թե ինկատի առնենք մեր ծանր պայմանները.
ավերիչ պատերազմները և Մերձ-Վոլգայի ահ-
ռելի սովը: Անցյալ տարի մեր գյուղատնտե-
սությունը մի նոր հարված ևս ստացավ—դա հացի գների ան-
կումն էր: Մեղանում լերկյուղ կար, իսկ մեր թշնամիները մեծ
հույսեր ունեյին, թե գյուղացին այլևս խթան չի ունենա իր
տնտեսությունը բարձրացնելու, քանի վոր նրա դառն աշխա-
տանքը շատ եժան է գնահատվում, այնքան եժան, վոր գյու-
ղացին վոչինչ չի կարողանում գնել: Սակայն գյուղացիությունը
հռչակավոր «մկրատին»՝ արդյունաբերական և գյուղատնտե-
սական մթերքների գների տարբերությունը պատասխանեց
ցանքսերի տարածությունն ավելի ընդարձակելով: Նա այսպես
եր մտածում. «Գեռ հացը եժան է, բայց ավելի լավ է եժան
հաց շատ ունենալ, ամբացնել տնտեսությունը, զարգացնել

տնտեսականությունը, քան կրճատել ցանքսերը և մշտապես
յենթակա լինել սովի արհավիրքներին»:

Հասուկ մեա-
կույթների ցան-
սեր.

Պետք է նկատել, վոր ցանքսերի ավե-
լացման հետ բարվոքվել է նաև վաճառելի հա-
ցաբույսերի և ինտենսիվ մշակույթների վի-
ճակը, այն մշակույթների, վորոնք լավ զին ունեն շուկայում
և եքսպորտի (արտահանության) ապրանքներ են: Այդպիսի ար-
ժեքավոր մշակույթներ են շաքարա-ճակնդեղը, արևածաղիկը,
վուշը, կանեփը, բամբակը, ծխախոտը և այլն:

Մենք տեսնում ենք, վոր յեթե 1922 թվին հատուկ մշա-
կույթները բռնում էյին 4,837,000 դեսիատին տարածություն,
1923 թվին արդեն ունենք այդպիսի մշակույթների 5,787,000
դեսիատին ցանքս. նշանակում է՝ նախորդ տարվա համեմատու-
թյամբ 20⁰/₀ ցանքսն ավելացել է:

Իսկ առանձին մշակույթների նկատմամբ այդ ավելացումն
ավելի մեծ է. որինակ՝ արևածաղկի ցանքսն անցել է նույն-
իսկ մինչպատերազմյան նորմայից: Արևածաղկի ցանքսը հասել
է 222⁰/₀:

Միաժամանակ զարգանում են նաև մյուս հատուկ մշա-
կույթները:

1923 թվին վուշի թելիկների բերքը հավասար էր 12 մի-
լիոն փթի, վորը կազմում է մինչպատերազմյան քանակի մի
յերրորդ մասը: Կանեփի թելիկների բերքը նույն թվին հասավ
12 միլիոն փթի, այնինչ պատերազմից առաջ նրա բերքը 17
միլիոն փութ էր, այնպես վոր կանեփի կողմից մենք համարյա
հասել ենք մինչպատերազմյան նորմային:

Յեթե վերցնենք ձիթատու սերմերի բերքի թվերը, հետե-
վյալ պատկերը կստանանք.

	1923 թ.	
	գույթ.	փութ.
Վուշի սերմ	32 600 000	17.000 000, միայն 2 անգամ պակաս
Կանեփի սերմ	16 800.000	16.600.000, համարյա հավասար
Արևածաղիկ	53 300 000	90 900.000, չափազանց ավել
Ընդամենը*	102 700 000	124 500.000

* Թվերը վերցված են ЦСУ-ից (Կենտ. վիճ. վար.) և պրոֆ.
Ողանովսկու «Сельск. хоз. в 1922 г. и перспективы на 1924» հոգվ.
«Жизнь». № 149:

Այսպիսով այս բնագավառում մենք առաջ ենք դնացել մինչպատերազմյան շրջանից:

Կարտոֆիլի ցանքները. Գյուղատնտեսությունը բարձրացման մեջ շատ խոշոր նշանակություն ունի կարտոֆիլի մշակույթը: Կարտոֆիլը, ինչպես հայտնի յե, միայն մարդու գործածություն համար չէ, նա մեր անասնաբուծության, հատկապես խոզաբուծության զարգացման համար անհրաժեշտ էլական մթերքներից է: Ել չենք խոսում այն մասին, վոր կարտոֆիլից արտադրում են ոսլա, սպիրտ և այլն:

1923 թվին մենք ունեյինք 1.691 000.000 փութ կարտոֆիլ, այսինքն մինչպատերազմյան քանակի $\frac{2}{3}$ -ից ավելի:

Շաքարա-նակրե-դեղի ցանքները. Շաքարի ճակնդեղի բերքը տվեց 1923 թ. 132 միլիոն փութ 1922 թվի 92 միլ. դիմաց:

Բայց մենք դեռ շատ հեռու յենք մինչպատերազմյան շրջանից. պատերազմից առաջ շաքարի ճակնդեղի բերքը կազմում էր մոտ 600 միլ. փութ:

Բամբակի ցանքները. Բամբակը խոշոր նշանակություն ունի անկվածային (текстильное) արդյունաբերության զարգացման համար. և այս մշակույթը շատերին է հետաքրքրում:

Ինչ ունենք մենք այս բնագավառում. Անցած տնտեսական տարում մենք հավաքել ենք 2 500 000 փ. գտած բամբակ, կամ 10 միլիոն փութ հում բամբակ: Մինչ պատերազմը մենք ունեյինք մոտ 50 - 60 միլիոն փութ հում բամբակ, այսինքն 6 անգամ ավելի, քան 1923 թվին:

Յեթե մեզ գյուղացին հարց տա, թե ինչու կտորեղենը թանկ է, կարելի չէ նրան այս թվերով պատասխանել, վոր մենք դեռ չենք կարողանում ամբողջապես բանեցնել մեր անկվածային գործարանները: Կտորեղենն այն ժամանակ կարժանանա, յերբ բամբակի ցանքսերն ավելանան, ու անկվածային ֆաբրիկաների արտադրությունը բարձրանա: Մի ժամանակ բամբակի գործը խիստ ծանր զբուծյան մեջ էր. Թուրքմենստանի, Ուզբեկստանի գյուղացիները չեյին կարողանում լայն չափով բամբակաբուծությունը զբաղվել. հարկադրված էյին թողնել, վորովհետև սոված էյին: Իսկ մենք չկարողացանք նրանց հաց

տալ, վորովհետև ինքներս սոված էյինք: Յերբ մեր սովն անցավ, և մենք սկսեցինք հաց մատակարարել նրանց, ժողովուրդը նորից անցավ բամբակի մշակույթին: Յեվ սա ավելի ձեռնտու յե, վորովհետև բամբակաբուծությունն այդ շրջանում շատ ավելի արդյունավետ է, քան հացահատիկների մշակույթը:

Անասնաբուծությունը: Յեթե անցնենք այժմ անասնապահության, կտեսնենք, վոր զբուծյունն անցյալ տարինեղի համեմատությամբ այստեղ ևս բավական լավացել է: Իմպերիալիստական, քաղաքացիական կռիվների ժամանակ մեր անասնապահությունը սոսկալի հարված կրեց, անասունների քանակը խոշոր չափով պակասեց:

1923 թվից մեր անասնապահությունը նորից սկսում է վերականգնվել: Յեթե մինչհեղափոխական շրջանի - 1916 թվի քանակն ընդունենք 100, ապա 1922, 1923 թ. թ. կունենանք հետևյալ քանակը: Այնտեղ, ուր 1916 թ. 100 էր,

	1922 թ.	1923 թ.
Աշխատող ձիեր	64,9	68,2 աստիճանաբար շատացել է
Քուռակներ 1 տար.	50,0	50,0
Քուռակներ	41,2	50,0 բավական շատացել է
Բուրդ ձիերը	60,5	64,0 շատացել է
Յեղներ (волы.) . .	62,9	65,7 »
2 տ. վեր յեղներ . .	57,1	42,9 նվազել է
Կովեր	81,2	90,2 շատացել է
Մատղաղ անաս. . .	45,8	56,3 »
Հորթեր	55,6	73,2 »

Յեթե վերցնենք խոշոր անասունների ընդհանուր քանակը, կտեսնենք, վոր 1916 թ. համեմատությամբ ունենք 1922 թ. 65,7% և 1923 թ. - 76,6%:

	1922 թ.	1923 թ.
Վաշխար. ու այծ.	49,2	66,9 բավական շատացել է
Խոզեր	39,5	46,7 »

Իսկ յեթե բուրդ անասունները վերածենք խոշոր յեղներավորի, ապա կստանանք՝ 1916 թ. - 100, 1922-ին - 62,9, 1923-ին - 71,9: Ինչպես տեսնում եք, ամեն տեղ զբուծյունը

լավացել է, միայն յեզներն ավելի քիչ են, քան 1922 թվին:
1923 թ. ընդամենը ունեյինք.

Ձի 19.700.000. Վոչխար-այծ 56.500 000
Խոշոր յեղջ. անաս. 38.600.000. Խոզ 9.100.000

Սա փոքր քանակություներն է, Բայց չպետք է մոռանալ, վոր մեր յերկրը շատ մեծ է, մենք 20 միլիոնից ավելի գյուղական տնտեսություններ ունենք. մեր ունեցած անասունները հերիք չեն տնտեսության այդ քանակին:

Յեթե հաշվենք, թե 1923 թվին ինչքան յեկամուտ ենք ունեցել գյուղատնտեսություն- նից, կստանանք հետևյալ թվերը.

Հացահատիկներից 2.191.000.000 ու *

Կարտոֆիլից և շաք. ճակնդեղից 226.000.000 »

Թելանյութային (վուշի, կանեփի) մշակույթից 91.000.000 »

Ձիթատու (վուշի, կանեփի, արևածաղկի)

բույս. 177.000.000 »

Արտաներից (գուրս յեկած անասունների

կերը) և կերի խոտերից 206.000.000 »

Ծխախոտից, բանջարանոցներից 440.000.000 »

Անասուններից և թռչուններից 1.325.000.000 »

Այգիներից և խաղողից 116.000 000 »

Ընդամենը 4.772 000 000 ուրբլի:

Յեթե սրան ավելացնենք Միջին Ասիայի, Հեռավոր Արե- վելքի շրջանի և Անդրկովկասի յեկամուտները, ապա ամբողջ Խ. Միության գյուղատնտեսությունից ստացած յեկամուտը հա- վասար կլինի 5 205.000.000 ուրբլու:

Ի՞նչ են ներկայացնում այս թվերը մինչպատերազմյան յեկամուտների նկատմամբ:

1911—1915 տարիների շրջանում Խ. Միության ներկա սահմաններում տարեկան ընդհանուր յեկամուտը հավասար էր մոտ 8 միլիարդ ուրբլու: Ինչպես տեսնում եք, տարբերու- թյունը խիստ մեծ է: Մենք դեռ չենք հասել մինչպատերազ- մյան դրության: Մեր հսկայական յերկրի համեմատությամբ

* Տես. «Экономическая жизнь» № 149 «Сельск хоз. в 1923 г.»

այսպիսի չնչին յեկամուտի պատճառը պետք է վորոնել մեր գյուղատնտեսությունից ընդհանուր հետամնացության մեջ:

Մեր գյուղատնտեսության վերականգնման խնդիրը փակելու համար անհրաժեշտ է հիշել, թե 100 դեսյատին ցանքսին ինչքան յերկրա- գործական մեքենա և գործիք է ընկնում: Մենք

կրենենք միայն 3 տարվա թվերը. 1910 թ., հետո 1920 թ.՝ հա- մաշխարհային և քաղաքացիական ավերիչ պատերազմների անմիջապես հաջորդող տարին և ապա 1923 թվը, յերբ մենք սկսեցինք վոտքի կանգնել և վերականգնել մեր տնտեսությունը: 100 դեսյատին ցանքին ընկնում է՝

Շ Ր Ձ Ա Ն Ն Ե Ր	1 9 1 0 թ.			1 9 2 0 թ.			1 9 2 3 թ.		
	Ա. ր. ո. ր.	Գուման	Հավարդ մեքենա- ներ	Ա. ր. ո. ր.	Գուման	Հավարդ մեքենա- ներ	Ա. ր. ո. ր.	Գուման	Հավարդ մեքենա- ներ
Վոչ-սեյտակի շերք									
Ա. ր. հ. մ. ո. ւ. ր.	9, 1	16, 4	0, 0	6, 6	24, 4	0, 2	4, 1	14, 5	0, 1
Կ. Լ. Ն. ար. ո. Ն.	21, 2	10, 9	0, 1	22, 9	23, 5	0, 7	14, 1	14, 5	0, 4
Հյուսիս-Արևելք	15, 8	5, 0	0, 8	14, 7	6, 7	1, 8	13, 7	6, 3	1, 7
Արևմտյան շերք									
Ա. ր. հ. մ. ո. ւ. ր.	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Կ. Լ. Ն. ար. ո. Ն.	13, 2	5, 0	0, 4	12, 4	8, 1	1, 0	10, 0	6, 6	0, 8
Հարավ-Արևելք	1, 5	5, 4	2, 5	1, 6	7, 5	3, 3	1, 4	6, 3	3, 6
Ռ. Ս. Ֆ. Խ. Հ. Ասիա- կան մասը.	5, 6	6, 7	1, 8	3, 4	10, 6	5, 6	4, 5	14, 0	7, 5
Ընդամ. Ռ. Ս. Ֆ. Խ. Հ. *	10, 3	7, 0	1, 1	9, 6	11, 2	2, 6	8, 2	9, 6	2, 3

Մենք տեսնում ենք, վոր այս բնագավառում ևս ունենք շատ թերություններ: Պատերազմի ընթացքում մենք չկարո- ղացանք ամբողջապես բանեցնել մեր մեքենակառույց գոր- ծարանները: Այս—մի կողմից: Մյուս կողմից մենք հնարավո- րություն չունեցանք արտասահմանից մեքենաներ բերելու. վոչ միջոցներ ունեյինք, վոչ ել տալիս էին: Այժմ կարգավորվում է այդ գործը: Այս տարի մեր մեքենակառույց գործարաններին պատվիրված են 27 միլիոն ուրբլու յերկրագործական գործիք- ներ, մեքենաներ: Պահանջի հետ համեմատած, իհարկե, սա շատ քիչ է. մինչպատերազմյան շրջանի պահանջը հասնում էր 150 միլիոն ուրբլու:

* Տես «Перспективы с. хоз.»

Մենք կարողացել ենք պատվիրել միայն 27 միլիոնի մեքենաներ ու գործիքներ. իսկ պետգյուղապահատները միջոցով գյուղացիությունը մաս-մաս վճարելու պայմանով վաճառել ենք մինչպատերազմյան գներով 30 միլիոն ուղբուր: Այդ պահեստներն իրենց նահանգային, շրջանային և տեղական բաժանմունքների միջոցով մեքենաներ վաճառում են ընկերություններին 4 տարվա ընթացքում վճարելու պայմանով, ինչպես նաև առանձին անհատներին և կոոպերատիվներին:

Խորհրդային խիստագույն և ձեռք է առնում չքավոր գյուղացիությունը ոգնություն ցույց տալու համար: Այս պարտականությունը միայն Հողօրդկոմատի վրա չի ընկնում: Մեծ սխալ կլինի, յեթե այս գործի ծանրությունը թողնենք միայն Հողօրդկոմատի վրա: Յեթե մեզանից ամեն մեկը՝ բանվոր, կուրսանտ, կարմիր-բանակային, ծառայող — չմտածի գյուղացիության մասին, Հողօրդկոմատը մենակ վոչինչ չի կարող անել: Այստեղ անհրաժեշտ է մասսայական աշակցություն, ներգործություն գյուղացու տնտեսության վրա:

Մենք կրեքենք մի շարք թվեր, վորոնք ցույց են տալիս, թե կառավարությունը փոխարինաբար ինչքան սերմացու յե բաց թողել գյուղացիությունը:

6 տարվա ընթացքում փոխ է տված		
1919 թ. գարնանացան	3.639.000 փ.,	աշնանացան 250.000 փ.
1920 »	5.317.000 »	» 574.000 »
1921 »	39.705.000 »	» 12 853.000 »
1922 »	37.966.000 »	» 15.160.000 »
1923 »	22.448.000 »	» 10.288.000 »
1924 »	16.000.000 »	» — —

1924 թ. փոխարինաբար բաց թողած սերմացուի 34,6% -ը ցորեն էր, 43,6% -ը՝ վարսակ, 13,4% -ը՝ գարի, իսկ մնացածը՝ վուշ, կանեփ, արևածաղիկ և այլն:

1924 թվի փոխ տված գարնանացան սերմացուի 11.180.000 փութը հավաքված է ի դիմաց այն սերմացուի, վոր կառա-

վարությունը 1923 թվին փոխ է տվել պետական սերմ. ֆոնդից. կառավարությունը 2.150.000 փութը գնել է իր միջոցներով. 1.004.000 փութն ստացվել է Սիբիրի և Կիրգիզստանի պետական ռեսուրսներից և 1 766 000 փութը Գյուղատնտեսության նպաստող կոմիտեյի ֆոնդից:

Ենթաց հող ու-
նեն խորհրդ. տերերից և նրա մեծ մասը հանձնեց գյուղա-
գյուղացիու- ցիությունը: Այժմ մեր հողերի 96% -ը գյուղա-
քուցը, խորհր- ցիություն հեռքին է, 3% -ը՝ խորհրդային և
դային սեփական- 1% -ը՝ կոլեկտիվ տնտեսությունների տրամա-
քություն (СОВ- դրություն տակ:

Չնայած այդ հանգամանքին, դարձյալ հողը քիչ է, — ինչ շրջան էլ վոր վերցնենք, սակավահողությունից են գանգատվում՝ Մոսկվայի, Տամբովի և այլ նահանգները, Անդրկովկասը և նույն- իսկ Սիբիրը: Մինչդեռ մենք ունենք 2 միլիարդ դեսիատին հող, և դրա շատ չնչին մասն է մշակվում: ՌՍՖՍՀ-ի 50 յեվրոպա- կան նահանգներում միայն 17% -ն է մշակված հող, Արևմտյան Սիբիրում — 1% -ը, Արևելյան Սիբիրում — միայն 3% -ը: Նույնը պետք է ասել նաև Անդրկովկասի մասին:

Ինչպես կովել սակավահողություն դեմ: Յերկու ճանա- պարհ կա. առաջին՝ անպետք հողերը — ճանճոտ, անջրդի և այլն, համապատասխան միջոցներ ձեռք առնելով (ճանճենքը չորա- ցնելով, ջրանցքներ անցկացնելով և այլն) մշակելի դարձնել, և յերկրորդ՝ զարգացնել գյուղատնտեսությունը, վորպեսզի, ինչ- պես արդեն խոսվեց այդ մասին, միևնույն տարածությունից ավե- լի յեկամուտ ստացվի: Այդ յերկու ուղղությունը էլ աշխատում է մեր իշխանությունը: Բայց, ինչպես արդեն ասացինք, դա բավական չէ. այդ ուղղությամբ պետք է աշխատեն ամենքը, վորպեսզի շոշափելի հետևանքների հասնենք: 10, 20, 30 տըն- տեսություններ կարող են միանալ և կազմել մեկիորատիվ ըն- կերություններ և Հողօրդկոմատի տեխնիկական և նյութական աշակցությամբ այս կամ այն գործը զլուխ բերել՝ ճանճ չո- րացնել, ջրանցք անցկացնել և այլն:

Ըստ Պ. Գուրովի

Գյուղատնտեսության բնագավառում
խիստ վորոշ նկատելի յե վերականգնման պրո-
ցեսսը, Հետեյալ տեղեկությունները ապացույց
են դրան.

1. Ցանքսերի տարածութունը (չհաշված Հեռավոր Արևել-
քի, Միջին Ասիական և Անդրկովկասի շրջանները), վոր 1916
թվին կազմում էր 86,5 միլ. գեոհատին, 1922 թվին, մեծ սո-
վից հետո, իջավ մինչև 58,7 միլ. գեո., ապա 1923 թվին հաս-
նում է 69,9 միլ. գեո., իսկ 1924 թ. մինչև 75,9 միլիոն գե-
ոհատին*։ Առանձին ուսյոններ (որինակ Ուկրաինան) համարյա
հասել են արդեն 1916 թվի բերքին։

2 Նկատելի յե գյուղատնտեսական տեխնիկական և ապ-
րանքային մշակույթների արագ աճումը։ Շաքարի ճակնդեղի
ցանքսը 1924 թվին նախորդ տարվա համեմատությամբ ավե-
լացել է 42% (226 հազ. գեոհատինից հասել է մինչև 320
հազ. գեո.։ Պատերազմից առաջ 574 հազ. գեո. (վուշը—25%
(845 հազ. գեոհատինից մինչև 1060 հազ. գեո.։ 1916 թ. 1383
հազ. գեոհատին էր)։ կանեփը—21% (530 հազ. գեոհատինից—
639 հազ. գեո.։ 1916 թ. 545 հազ. գեո. էր)։ բամբակի ցանք-
սը—134% (194 հազ. գեո. մինչև 455 հազ. գեո.։ 1916 թ.
774 հազ. գեոհատին էր) և այլն։ Գարու և ցորենի ցանքսերի
տարածութունը վերջին 3 տարում անընդհատ մեծանում է
(100 գեո. ցանքսին 1922 թ. ընկնում էր 9,3 գեո. գարնա-
նացան, 1923 թ.—12,0, 1924 թվին—14,8 գեոհատին)։

3. Այսպիսի աճող ընթացք ունի նաև անասնապահությու-
նը։ Ձիերի քանակը, վոր 1916 թ. ՌՍՖՍՀ-ում, ԲՍՖՍՀ-ում և
ՈւՍՖՍՀ-ում հավասար էր 29,8 միլիոնի, 1922 թ. 20,2 միլիոն
էր, 1923 թ.—20,3 միլ. և 1924 թ.—արդեն 22,2 միլիոն։ Խո-
շոր յեղջերավոր անասունները՝ նույն տարիներում, 48,4 մի-
լիոն, 35,0 միլ., 39,2 միլ. և 46,3 միլ. գլուխ. խոզերը—18,6
միլ., 8,6 միլ., 9,1 միլ. և 16,8 միլիոն։

Այստեղից պարզ է, թե ինչպես արագ զարգանում է գյու-
ղատնտեսությունը։

* Թվերը վերցված են ԱՄՄ-ից (Կենտ. վիճ. վարչությունից)։

Սակայն գյուղատնտեսության զարգացման մեջ նկատելի
յեն նաև բացասական մոմենտներ։ Այդ բանը նկատելի յե հատ-
կապես հացահատիկային տնտեսության մեջ. այդ բնագավա-
ռում աճումը վորոշ չափով կանգ է առել, նույնիսկ յետ գնա-
ցել։ Այսպես, Ֆինլոդիոն տեղեկությունների համաձայն, հա-
ցահատիկների բերքը 1922 թվին կազմում էր 3 096,6 միլ.
փութ, 1923 թ.—2950,3 միլ. փ. և 1924 թ.—2622,8 միլ.
փութ։ Դրան պետք է ավելացնել նաև զանազան ուսյոնների
բերքի բազմազանութունը։ Սովինյեթական ուսյոններում խիստ
պակասում է գնորդական ընդունակությունը։ Այսպիսով առաջ
է գալիս գնորդական ընդունակությունների տեղաշարժություն.
մի հանգամանք, վոր արդյունաբերության համար ստեղծում է
բարդ դրություն։

Այսպիսով, գյուղատնտեսական բազան, չնայած մասնա-
կի բերքի, ընդարձակվում է նաև այս տարի։ Վերականգնման
պրոցեսսը բավական ինտենսիվ շարունակվում է։ Անբերքիու-
թյունը լոկ դանդաղեցրեց տեմպը և բարդացրեց ընդհանուր
դրությունը։ Իսկ յեթե հաշվի առնենք հացի գների բարձրա-
ցումը, ապա կարելի յե ամենայն վստահությամբ պնդել, վոր
ԽՍՀՄ-ի գյուղատնտեսության ընդհանուր վիճակը լիպես ար-
դարացնում է արդյունաբերության հետագա ընդարձակման
նկատմամբ մեր բռնած ուղին։

ԸՆԾ Գ. ԿՐՈՒՄԻՆԻ

ՀԱՐՑԵՐ

1. Ի՞նչ դրության մեջ է Խ. Միության գյուղատնտեսության ընդհանուր վիճակը։
2. Վորոնք են նրա բարձրագույն պատճառները։
3. Անասնապահության դերը. նրա վիճակը պատերազմից առաջ ու հետո, նրա
վերելքը։
4. Կազմեցե՞ք «կոր» (кривая) գիտորամաներ այս մասին։
5. Ի՞նչ վիճակի մեջ է անասնապահությունը ձեր գյուղում, շրջանում (թվական
տվյալներով)։ Բոշը մեղանում, նրա ծագումը, հետևանքները։
6. Յերկրագործության վիճակը, նրա անկումն ու վերելքը թվական տվյալնե-
րով (ինվենտարի քանակը, ցանքսերի տարածությունը)։
7. Ի՞նչ նշանակություն ունեն տեխնիկական մշակույթները։
8. Ի՞նչ էր նրանց դրությունը պատերազմից ու ՆեՊ-ից առաջ։

9. Նրանց վերականգնումը:
10. Ի՞նչ տեխնիկական մշակույթներ կան Անդրկովկասում. նրանց վիճակը խորհրդայնացումից առաջ և հիմա:
11. Ի՞նչ փոփոխությունների յենթարկվեց գյուղական բնակչության կազմը առհասարակ և ձեր գյուղում. ի՞նչ եր դրա պատճառը:
12. Վորոնք են սովի, յերաշտի պատճառները:
13. Ի՞նչպես պայքարել սովի, յերաշտի դեմ:
14. Համեմատեցե՞ք մեր և ոտար յերկրների բերքատվությունը:
15. Ի՞նչ դեր խաղաց նոր տնտեսական քաղաքականությունը (ՆԵՊ-ը) գյուղատնտեսության վերականգնման նկատմամբ:
16. Ի՞նչ տեղ է բռնում գյուղատնտեսության ընդհանուր յեկամուտը մեր տնտեսության մեջ:
17. Ի՞նչ չափով և ապահովված մեր գյուղացին յերկրագործական մեքենաներով, գործիքներով:
18. Ոգնում է ՈՍ. Իշխանությունը գյուղին և ի՞նչ չափով:
19. Ի՞նչ տեղ են բռնում խորհրդային և կոլեկտիվ տնտեսությունները մեր տնտեսության մեջ:

Յ Ա Ն Կ

Ա.

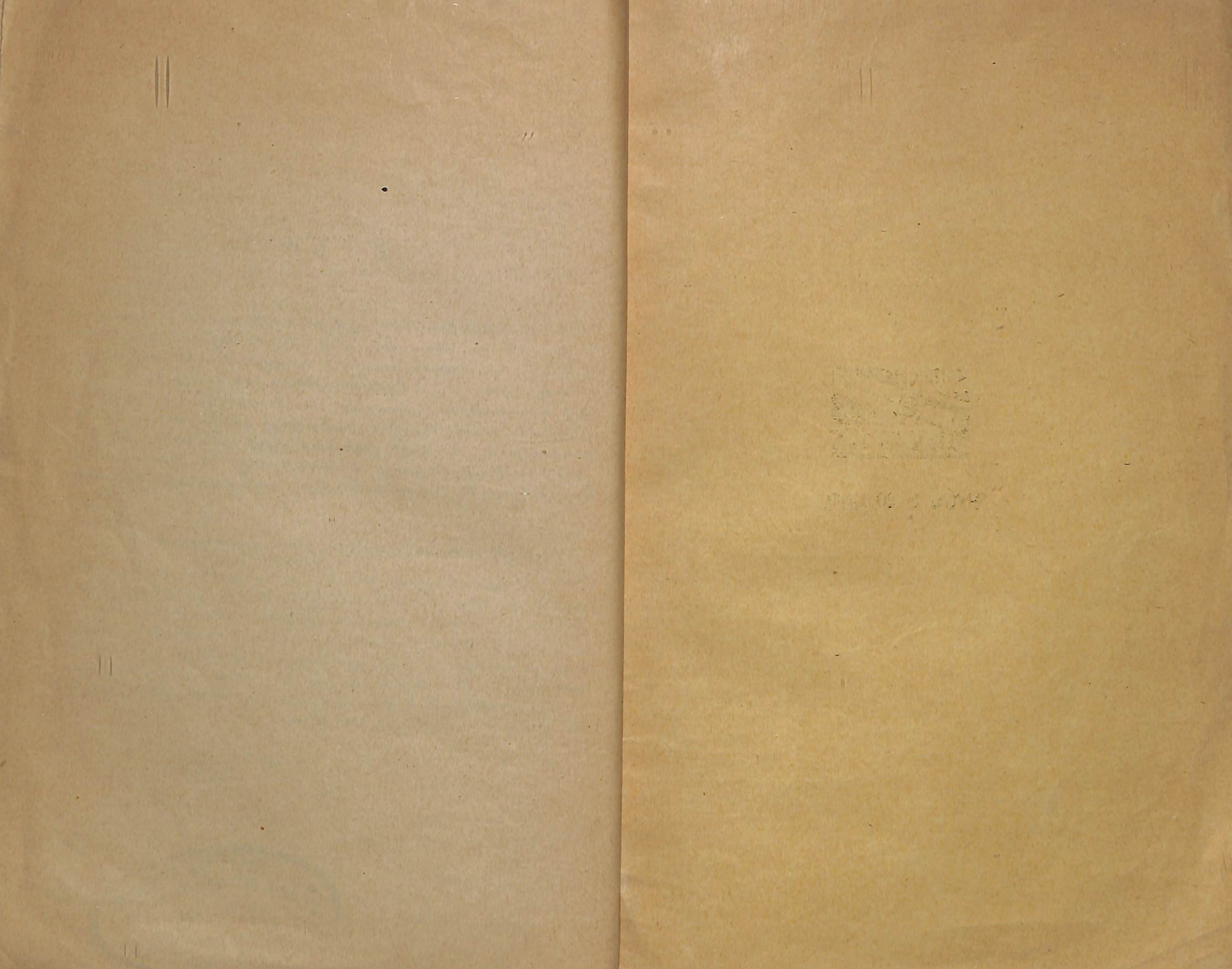
1. Ուսումնասիրության պլանը. 2. Անասունների կրճատումը. 3. Անասունների տերը մեր տնտեսության մեջ. 4. Անասնապահությունը պատերազմից առաջ. 5. Յերկրագործական մեռյալ ինվենտարի կրճատումը. 6. Յերկրագործական վատ գործիքներ. 7. Յանքսերի տարածության կրճատումը. 8. Տեխնիկական մշակույթների կրճատումը. 9. Հողի մշակման յեղանակների վատթարացումը. 10. Բերքատվությունը. 11. Հացի ընդհանուր բերքի կրճատումը. 12. Գյուղական բնակչության կազմի փոփոխությունը. 13. Յերաշտի և սովի պատճառները. 14. Գյուղատնտեսության համաշխարհային ճգնաժամը:

Բ.

Խ.Ս.Հ.Մ.-ի ԳՅՈՒԴԱՏԵՏԵՍՈՒԹՅԱՆ ՎԵՐԱԿԱՆԳՆՈՒՄԸ

1. Յանքսերի տարածությունը. 2. Գյուղատնտեսական մթերքների գների իջեցումը. 3. Հատուկ մշակույթների ցանքսերը. 4. Կարտոֆիլի ցանքսերը. 5. Շաքարաձակնդեղի ցանքսերը. 6. Բամբակի ցանքսերը. 7. Անասնապահությունը. 8. Գյուղատնտեսության ընդհանուր յեկամուտը. 9. Յերկրագործական մեքենաների և գործիքների քանակը. 10. ՈՍ. Իշխան, ոգնում է չքալոր գյուղացիությունը. 11. Գյուղացիության և պետ. տնտես. և կլլ. տնտես. հողի քանակը. 12. Գյուղատնտեսությունը 1924 թվին:

ԳԻՆՆ Ե 20 ԿՈՊ.

ՀՀ Ազգային գրադարան

NL0282104

15006